

A szakma becsülete

Helyzetkép az erdélyi magyar (nép)táncművészetről¹

Kezdjük az elején a tények felsorolásával: Erdélyben jelenleg öt hivatásos, azaz professzionális státusú, többtucatnyi műkedvelő, azaz amatőr hagyományápoló, illetve egyre több hagyományörző falusi táncegyüttes működik. (Az utóbbi két kategóriáról pontos számadat, hivatalos felmérés nincs, a részadatok összegzése ez idáig nem történt meg.) Ezek az együttesek előadásokat tartanak, fellépnek különböző fesztiválokon és találkozókön, „vendégszerepelnek”, tevékenységüket rendszeresen jegyzi a média. A közönség megtapsolja őket, a közvélemény, s ezen belül az elit egy része viszolyog tőlük, más része, s ezen belül szintén az elit is, lelkesedik értük, de természetesen mindez csak a köz-, s nem a nyomtatott vélemény szintjén, legnagyobb részét pedig teljesen hidegen hagyja, magyarán nem érdekli. Általában élvezik a hivatalos diskurzus támogatását, működésük szerves része az etnikus kultúrpolitikának. Ilyen keretek között néhány ezer gyermek, fiatal és kevésbé fiatal „néptáncol” ma Erdélyben. Van, aki pusztán csak lelkesedésből, van, aki anyagi megfontolásból, van, aki más érdektől indítva, van, aki nem tudja miért, s van, aki mindezekért együtt. Az összkép összetett: színpadjainkon az akár adatközlőnek tekinthető hagyományörző falusi táncostól az infantilizmus határát súroló, rossz emlékü népieskedésen keresztül a táncházak hatására „vissza a gyökerekhez” igényen át el egészen a fejelett tánctechnikát igénylő táncjátékokig sok minden elfér. Láthatunk szerkesztett és kevésbé szerkesztett, jó ötleteket tartalmazó vagy elherdáló előadásokat, tematikus és a témától, sőt olykor magától a táncról is mentes, jó és rossz koreográfiákat, vagy nem (vagy csak részben) koreografált táncolást. Ez tehát a jelenlegi tényállása az erdélyi magyar néptáncos életnek, mozgalomnak, művészetnek... De beszélhetünk-e egyáltalán erdélyi (romániai) magyar „néptáncművészetről”?

Mielőtt válaszolnánk a felvetett kérdésre, szükséges tisztáznunk a néptánc és a színpadi táncművészet viszonyát. A jelenlegi magyar néprajzi szakirodalomban – és a köztudatban is – az, amit „néptáncnak” neveznek/nevezünk, az a 19. század végére kikristályosodott közép-kelet-európai paraszti tánc kultúrára vonatkozik. Ezt a hagyományos néptánc kultúrát próbálják néptánc együtteseink színpadi megformáltságban közvetíteni, egyszerre – paradox módon – megőrizni és feldolgozni, tehát ez képezi működésük tárgyát. De hogyan kapcsolódik a hagyományos néptánc kultúra a táncművészethez? Pesovár Ernő írja, hogy a néptánc „a tágabb értelemben vett folklór egyik művészeti ága, amelynek tartalmi és

¹ Megjelent A *Hét* folyóirat II. új évfolyam, 2004. szeptember 2-i, 33–34. számában (18.).

formai jegyeit a mindenkori nép fogalmába tartozó társadalmi rétegek és csoportok változó tudatrendszere és esztétikai normái határozzák meg”. [Lásd Pálffy Gyula (szerk.): *Néptánc kislexikon*. Bp., 2001. 111–112.] Ezek szerint a hagyományos néptánc, mint a népművészet egyik ága, színpadon csak akkor tekinthető művészetnek, ha azt hagyományörző adatközlők előadásában láthatjuk. A tradíció és az autentikusság hangsúlyos jelenléte ebben a kontextusban igen csak fontos: az tekinthető hagyományos adatközlő táncosnak, aki táncművészetét a saját kulturális életének használt és szerves részeként ismeri, azt még tradicionális közvetítéssel örökölte, azaz nem „betanított” vagy „felélesztett” kulturális örökségként éli meg. Akinek a tánc elsősorban egy anyanyelvi szinten ismert hagyományos nemverbális reprezentációs rendszer, és nem színpadi megnyilatkozás (még akkor sem, ha idős korára az említett, lelkesedő elit megszokhatta vele a reflektorok fényét), tehát aki képes „táncos anyanyelvén” kommunikálni tradicionális közegében. És csakis, a kommunikációhoz szükséges adó-vevő párosokat tartalmazó saját közegében! Ennek fel nem ismerése vezet a néptáncot színpadi előadóművészetként is értékelők egyik alaptévedéséhez: amikor a hagyományos néptáncot – kiemelve saját természetes közegéből – színpadra állítják, s úgy szemlélik, mint egy táncelőadást, elfelejtik, hogy ennek és a színpadi előadóművészetnek funkciói eltérőek, tehát a hagyományos néptáncot nem lehet színpadi előadóművészetként szemlélni!

A táncművészet egy komplex művészeti ág: egynemű közege az emberi test időben (általában zenekísérettel) és térben kifejtett mozgása. Színpadi előadóművészetként ennek a „mozgásnak” megnyilvánulási formái a tudatosan – különböző tánc történetileg kifejlesztett előadóművészeti mozgásnyelvekből – szerkesztett kompozíciók, azaz koreográfiák. Egy ilyen mozgásnyelvnek lehet forrása a hagyományos néptánc is, erre a napjainkban felbomló/felbomlott közép-kelet-európai táncművészetre az említett működő néptáncgyűjtéseken kívül igen sok – igaz egyelőre túlnyomórészt magyarországi – kortárs táncművész is alapoz. Összegezve: a hagyományos néptáncművészet a folklór egyik ága, a saját közegében népművészet. Alapja, forrása és ihlete lehet művelő szerkesztett táncelőadásoknak, de pusztán önmagában nem tekinthető színpadi táncművészetnek. Ezért fontos kimondanunk: hagyományos közegén kívül a „néptáncművészet” nem létezik, nem létezhet, a tánc, a mozgás színpadi, előadóművészeti megnyilatkozása vagy táncművészet, ha ennek egyetemes ismervelei érvényesülnek, vagy dilettáns próbálkozás... De akkor beszélhetünk-e erdélyi (romániai) magyar táncművészetről? Egyáltalán lehetséges-e kizárólag az ún. „néptáncgyűjtéseink” működése és produkciói alapján – a (még?) nem létező erdélyi (romániai) magyar balett- és kortárs modern táncművészet teljes hiányában – erről a művészeti ágról értekezni?

A válasz egyszerű: alkalmoszerűen igen, általában nem. Igen, ha az említett (nép)táncgyűttesek némely kiemelkedő előadását nézzük. Nem, ha a többit. S főképp nem, ha a szakképzés helyzetét elemezzük. Mert gyakran hangoztatjuk: nincsenek szakembereink. Való igaz: a szerencsés esetben lelkes és tehetséges autodidaktizmus nem pótolhatja a szakképzést. (És akkor a mindent átszövő dilettantizmusról, az önjelölt „táncoktatók”, „koreográfusok”, „szakemberek” ártalmas tevékenységéről még nem beszélünk.) Köztudott, hogy mai világunkban minden művészet megfelelő szakképzésen, mindenféle szakképzés pedig intézményesített oktatási rendszeren alapszik. Ameddig hiányoznak szakiskoláink, esetünkben művészeti táncszakiskoláink, táncintézeteink, addig nem rendelkezünk képzett táncművészekkel. Ameddig nincs Táncművészeti Főiskolánk, addig nem lesz képzett koreográfusunk, táncpedagógusunk. Sőt, szakmailag felkészült tánckritikusunk sem, aki nem műsorfüzeteket szemlél, nem csak a hagyományörzészről és nemzeti öntudatunkról tud ömlengeni, hanem értő (értsd: táncos szaknyelvet ismerő) és lényegi kritikának tud hangot adni. És ameddig nem rendelkezünk rendszeres és igényes táncoktató-képző tanfolyamokkal (az elmúlt évek néhány lelkes kezdeményezése ez irányban igen kevésnek bizonyult), addig a nem lesz minőségi műkedvelő táncéletünk sem. Mert például, ha nem rendelkezünk képzett táncpedagógusokkal, ki és mit tanít az iskoláinkban jelenleg terjedő „néptáncóra” fedőnév alatt? Ha nem rendelkezünk képzett táncoktatókkal, együttesvezetőkkel, mi a biztosítéka a szakmai fejlődésnek, konkurenciának? És nem utolsósorban, ha nem rendelkezünk képzett koreográfusokkal, táncművészekkel, beszélhetünk-e egyáltalán hivatásról, „táncművész” státusról?

De egyáltalán – az érintettek szűk körén kívül – érdekl-e az erdélyi magyar társadalmat ez a kérdéskör? Beszélünk erdélyi magyar irodalomról, erdélyi magyar színjátszásról, erdélyi magyar képzőművészetről, erdélyi magyar zeneművészetről... de erdélyi magyar táncművészetről?

A tradíció, az fontos. A népviseleti felvonulás is. Ihaj-csuhaj, a „népi táncikálás” amúgy is könnyű műfaj, ugyan már, hol itt a művészet? (És sajnos, az említett okok miatt, hol?) Meg amúgy is nagy a fogalomzavar: hogy is van? Most a táncházasokról van szó, nem? Nem, a táncház a hagyományos néptánc továbbélésének egy másik revival formája. Akkor, aki (nép)táncgyűttesben táncol, az nem táncházas? De lehet az is, ha eljár táncházba. (És milyen lehangoló, amikor adott esetekben egyenesen az érintett táncosok fejében történik ez az átfedésekből adódó fogalomzavar...)

Világos, hogy a közvélemény számára nem tűnik fontos, mindennapi problémának azon emberek tevékenysége, akik jelenleg „táncolásból” élnek meg, akár foglalkozásként, akár fizetés-kiegészítő tevékenységként, vagy pályázataikkal elárasztják közalapítványaink kuratóriumait. Pedig

érdekelhetné, ha már közpénzekről van szó, hiszen jelenleg évente már több milliárd lej kerül eltáncolásra, hazai és magyarországi adófizetők pénzéből (gondoljunk csak az öt hivatásos együttes évi költségvetésére, meg az egyre több néptáncfalalkozóra, fesztiválra stb.), mindenféle szakképesítés nélkül. És elsősorban közösségünk előjáróit, döntéshozóit kellene, hogy érdekelje ez a helyzet: ezen a területen áttörést, gyökeres változást csakis oktatási szakintézmények alapításával és megszervezésével lehet elérni, s akkor volna reális esély, hogy néhány év múlva lehessen erdélyi (romániai) magyar táncművészetről beszélni. Mert többek között ezt kívánja a becsület is. A szakma becsülete.

